

DRUŠTVENI KAPITAL I KRIMINALITET*

Olivera Pavićević*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Koncept društvenog kapitala je poslednjih decenija dovođen u vezu sa istraživanjem kriminaliteta. Odnos ova dva društvena fenomena je složen tako da se mora posmatrati kroz njihovu međusobnu interakciju. Neki aspekti društvenog kapitala pokazali su značajan uticaj na smanjivanje stope kriminaliteta, uz uvažavanje razlika u korelaciji između različitih indikatora društvenog kapitala i specifičnih oblika kriminaliteta. Rezultati empirijskih istraživanja potvrdili su značaj i blagotvorne efekte društvenog kapitala na smanjivanje kriminalnih izbora, ali i mogućnosti, da se u određenim okolnostima društveni kapital iskoristi kao sredstvo u promovisanju i intenziviranju kriminalnih ponašanja.

KLJUČNE REČI: društveni kapital / kriminalitet / poverenje / dobrovoljne asocijacije

UVOD

U koncept društvenog kapitala inkorporirana su dva osnovna aspekta, kognitivni i strukturalni. Društveni kapital, sa jedne strane, definišu norme i vrednosti koje dozvoljavaju kooperativno ponašanje od strane grupe (Fukuiama, 1997) i, sa druge strane, "aspekt neformalne (ili formalne) društvene organizacije koja predstavlja produktivni resurs za jednog ili više aktera" (Coleman, 1994:170). Prvi deo definicije uključuje kognitivne aspekte

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat rada na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke RS, broj 47011

* Email: olja64@eunet.rs

pojma i čine ga norme i vrednosti, dok je za strukturni aspekt važno prepoznavanje neizbežnog manifestovanja grupe. Drugi deo definicije u potpunosti obuhvata strukturni aspekt društvenog kapitala, naglašavajući njegove proizvodne kvalitete i ključne komponente koje mu daju veću društvenu relevantnost (Paras, 2003:4).

Koncept društvenog kapitala predstavlja relacioni odnos između lica koji im omogućuje saradnju u potrazi za uzajamnim ciljevima (Coleman, 1990), pri čemu se ističe uloga neformalnih mikro – institucionalnih karakteristika zajednice. Društveni kapital treba da izrazi socijalnu suštinu komunalne vitalnosti. Rešenje za problem zajedničkog delanja pretpostavlja razvoj dobrovoljne kolektivne akcije i povezan je sa nasleđenim društvenim kapitalom u zajednici. Razvijeni društveni kapital shvaćen kao moralni resurs zajednice prisutan je u područjima sa dobrim funkcionisanjem lokalne samouprave u kojima su javne delatnosti građana kreirale atmosferu međusobne saradnje, uspostavile vitalne društvene mreže, jednake političke relacije i tradiciju građanske participacije.

Tumačeći društveni kapital kao osnovno svojstvo ili izvor komunalne akcije, politikolozi i sociolozi su se fokusirali na dva jezgra socijalnog kapitala: poverenje među članovima zajednice i učešće u društvenim organizacijama (Brem i Rahn, 1997). Društveno poverenje i građanski angažman pojavljuju se kao dva osnovna pokazatelja društvenog kapitala, koji se definiše kao rastuća funkcija participiranja u građanskom životu.

Međutim, analiza odnosa društvenog kapitala i kriminaliteta u urbanim zajednicama pokazala je da postoji napetost između dva bazična izvora društvenog kapitala, a to su sa jedne strane, društvene mreže (veze i razmene u susedstvu) i sa druge strane, socijalna kohezija (uzajamno poverenje i solidarnost). Gusta socijalna mreža i široka uzajamna razmena koje promovišu socijalnu koheziju u urbanim naseljima povećavaju zalih društvenog kapitala koji ometa neformalnu društvenu kontrolu u susedstvu (Wilson, 1996:63 – 64). Gusta lokalna mreža promoviše socijalnu integraciju, ali takođe, podstiče rast mreža koje otežavaju napore da se pojedine urbane regije oslobode narko – bandi i kriminaliteta¹. Dobrosusedski odnosi, prijateljstva koja pozitivno utiču na neformalnu i formalnu kontrolu mladih, u isto vreme, imaju negativne posledice kada je u pitanju organizovani kriminal (Pattillo – McCoy, 1999:70).

¹ Rezultati studije koja je istraživala urbanu zajednicu Grovlanda, čikaškog naselja u kome žive pripadnici crne srednje klase (Pattillo – McCoy, 1999)

Istraživanje gustine društvenih veza otkriva paradoks u kriminološkoj teoriji, a to je da urbana interakcija suseda ima limite u generisanju društvenog kapitala i da jake veze koje su usko ograničene na lokalitet mogu proizvesti veoma obeshrabrujuće odgovore na lokalne probleme (Morenoff, Sampson, Raudenbush, 2001:3).

Konfuzija koja je prisutna kada su u pitanju uzroci i posledice na relaciji društveni kapital i kriminalitet odnosi se na pitanje poverenja. Poverenje kao substancijalni element društvenog kapitala i pokazatelj njegovog prisustva i količine, u istraživanjima nekih siromašnih urbanih zajednica neočekivano je ispoljilo negativnu korelaciju sa stepenom građanskog angažmana. U studiji o oblasti Piko u Los Anđelesu pokazalo se da je nivo poverenja obrnut sa nivoom građanske uključenosti. Ljudi koji žive u kraju grada koji se odlikuje prisustvom izuzetno nasilnog kriminala, koji ni najmanje ne veruju svojim najbližim susedima, pokazali su najveći stepen aktivne uključenosti u pokušajima da se promeni situacija u lokalitetu (Hutchinson, 2004:173).

DRUŠTVENI KAPITAL I KRIMINALITET – TEORIJSKE PRETPOSTAVKE

Pojam društvenog kapitala je konceptualna inovacija koja se kao perspektiva izučavanja kriminaliteta pojavila devedesetih godina prošlog veka. Prethodila joj je dugogodišnja tradicija teorije i istraživanja o urbanim socijalnim problemima, koja uvažava ulogu socijalnog organizovanja, posebno socijalnih mreža, dodira sa zajednicom, kao i zajedničkih normi, smatrajući ih važnim potencijalnim posrednikom između strukturalnih nedostataka zajednice (na primer, siromaštva, stambene nestabilnosti i etničke heterogenosti) i kriminaliteta. Neki naučnici su, pak, u samom početku primene koncepta društvenog kapitala pozvali na oprez i trezvenost u njegovoj neobuzdanoj primeni i uočili dvosmislenost u pogledu njegovog definisanja i obima (Portes, 1998).

Istraživanja koja su usmerena na analizu veze između društvenog kapitala i kriminaliteta oslanjaju se na nekoliko teza sadržanih u teorijama o društvenom kapitalu. Prvo, u istraživanjima se društveni kapital definiše kao pozitivna suma fundirana na istorijskim institucijama. Institucije koje promovišu formacije društvenog kapitala u prošlosti pozitivno su povezane sa aktuelnim nivoom društvenog kapitala. Tekući društveni

kapital se povezuje sa prošlim nivoom obrazovanja², heterogenošću populacije i religioznošću (Akçomak, Weel, 2008).

Druga teza je sadržana u tvrdnji da altruistička orijentacija ljudi koji su usmereni na međusobnu brigu, saradnju i uvažavanje podiže nivo društvenog kapitala. Društveni kapital je razvijen u onim sredinama u kojima je izraženije konformističko ponašanje i gde su društvene norme institucionalizovane. Benefit od postojanja "generalnog poverenja" presudan je za procenu društvenog kapitala (Putnam, 1995; Knack i Keefer, 1997; Zak and Knack, 2001).

Treća pretpostavka je, da veće civilno učešće u političkoj participaciji i donošenju odluka, brojnije članstvo i aktivnost u dobrotvornim asocijacijama, klubovima i karitasima ukazuju na viši nivo društvenog kapitala. Dobrotvorne akcije paralelno inkorporiraju elemente topline "warm glow" (Andreoni, 1995) i recipročnost.

Međutim, odnos između društvenog kapitala i kriminaliteta je složen jer se kauzalnost koja stoji između ta dva društvena fenomena može izvoditi u oba smera – kriminalitet može uticati na društveni kapital (Paras, 2003). Učestalost nasilnog kriminaliteta pretili da razori društveni kapital smanjujući osećanje poverenja između članova zajednice, ali ga može i povećati kroz formiranje zajedničkih organizacija usmerenih na borbu protiv kriminaliteta u zajednici. Studije o odnosu društvenog kapitala i kriminaliteta moraju voditi računa o višestrukoj prirodi njihovog odnosa.

Postoje dva osnovna argumenta koja idu u prilog tezi da društveni kapital smanjuje stopu nasilnog kriminaliteta. Prvi argument je sadržan u činjenici da društveni kapital smanjuje troškove socijalnih transakcija. Time se omogućava mirno rešavanje sukoba, kako interpersonalnih (u kući, komšiluku, i na radnom mestu), tako i društvenih (nepravedna raspodela ekonomskih prilika). Ovaj argument je u duhu Fukujamine tvrdnje da "poverenje može drastično smanjiti

² Prethodna istraživanja pomažu da se objasni razlika u humanom kapitalu u relaciji sa istorijskim razlikama i socijalnim kapitalom. Interakcija između humanog i socijalnog kapitala je dobro dokumentovana u literaturi. (Coleman, 1988; Goldin and Katz, 1999). Zasniva se na argumentu da humani kapital deluje usporeno, sa odloženim efektom na socijalni kapital. Na primer, Goldin i Kac (Goldin i Katz, 1999) pokazuju da izražen obrazovni pokret 1930 – te godine u raznim državama SAD stoji u značajnoj vezi sa tekućim nivoom socijalnog kapitala. Skorije analize Tabelini (2005) and Akcomak and Bas ter Weel (2006) podržavaju te nalaze. Oni pokazuju da različiti uzorci evropskih regiona u stopi pismenosti u 1880 – toj godini imaju uticaj na tekući nivo socijalnog kapitala i set kulturnih indikatora. Ideja je, da obrazovanje gradi humani i socijalni kapital u isto vreme. Kao što je pokazano (Gradstein and Justman, 2000, 2002) efekti obrazovanja su značajni za socijalni kapital zato što je obrazovanje važan instrument socijalizacije, gradi zajedničke norme i organizuje interakcije između članova zajednica koji mogu biti različiti na osnovu kulture, religije, ili etničkih linija (Lederman, et al, 2001).

ono što ekonomisti nazivaju transakcioni troškovi – troškove pregovora, njihovo sprovođenje i slično – i omogućava određene efikasne oblike ekonomske organizacije" (Fukujama, 1995:90), ili drugačije rečeno "transakcioni troškovi su smanjeni povećanjem društvenog kapitala, jer svaka strana trgovine ima u vidu dobrobit povezanu sa dobrobiti svog partnera u trgovini" (Robison i Siles, 1997:5 prema Lederman, 2001:10).

Drugi argument u korist uticaja društvenog kapitala na smanjenje kriminaliteta ukazuje na to da je zajednica sa jačim vezama između svojih članova u boljoj poziciji da se organizuje i prevaziđe probleme slobodnih, samostalnih kolektivnih akcija. Time se smanjuje potencijal za pojedinačna oportunistička ponašanja kao uzrok društvenih konflikata.

Sigurnost i poverenje uvećavaju zalihe društvenog kapitala. Indikatori poverenja imaju visoku korelaciju u merenju društvenog kapitala, a ispoljavaju se kao članstvo u asocijacijama, širenje prijateljstva, dobrosusedskih kontakata i mreža. Iz perspektive upravljanja zajednicom oni imaju važnu ulogu u prevenciji kriminaliteta putem neformalne društvene kontrole, podrške i mreže. Viši nivo društvenog kapitala u zajednici pruža rešenja orijentisana na probleme zločina, a takvo rešavanje umanjuje izdatke za policiju, sudstvo i zatvore (Dilulio, 1996). Neformalna društvena kontrola i širenje neformalnih kontakata pojavljuju se kao značajni faktori u suzbijanju kriminaliteta na lokalnom nivou. Studije karakteristika socijalnog okruženja kriminaliteta pokazuju da nepovoljno okruženje nije uvek pokriveno istom stopom kriminaliteta. Zastupnici teorije socijalne organizacije (Sampson i Groves, 1988) ističu da su susedske zajednice opunomoćene da na sopstvenu odgovornost preuzmu akciju protiv kriminaliteta i da se pridruže formalnoj kontroli kao što je policija. Konzistentno toj teoriji, Sampson i saradnici (Sampson, Raudenbush and Earls, 1997) u studiji o neformalnoj socijalnoj organizaciji i nasilnom kriminalitetu u Čikagu, izveštavaju o nižem stepenu kriminaliteta i većem broju samo – prijavljivanja viktimizacije u onim okruženjima koje karakteriše veća socijalna efikasnost kolektiva. Slično, Bursik i Grasmick (Bursik i Grasmick, 1993) tvrde da je efektivnost sprovođenja zakona i javne kontrole veća u zajednicama u kojima je razvijen civilni angažman.

Uočeni značaj pojma socijalne organizacije se razlikuje u pogledu pretpostavljenih ciljeva (konvencionalnih ili vezanih za kriminalitet) prema kojima je društvena organizacija usmerena. Teorijska razmatranja koja prate i naglašavaju jedinstvene interaktivne uticaje društvenih karakteristika mreže (mrežna prevalencija i povratna razmena) i socijalne kohezije (uzajamno poverenje i solidarnost među stanovnicima zajednice) povezuju ih sa

subkulturnim orijentacijama zajednice u ostvarivanju sopstvenog regulatornog kapaciteta³. Očekivanja vezana za interaktivne efekte ovih dimenzija društvene organizacije mogu se posmatrati kao efikasno donošenje zajedničke odluke na osnovu tri različita modela: *model društvene mreže kao infrastrukture za socijalnu kontrolu – sistemsku perspektiva*, *model mreže kao organizatora kriminala – kombinovana sistemsku perspektiva* i na posletku, *model kompenzacionih efekata društvenog kapitala na kriminalitet – perspektiva pregovaračkog suživota* (Browning et al., 2000).

DRUŠTVENI KAPITAL I KRIMINALITET U URBANIM SREDINAMA

Uprkos istaknutim razlikama, naučnici koji se bave urbanim životom se uglavnom slažu o elementarnom značaju društvenih veza u stvaranju održivih zajednica. Dok su rana urbana istraživanja često isticala ulogu anonimnosti kao uzroka labavih socijalnih mreža i predodređenost urbanih naselja za "društvenu dezorganizovanost" (Park, 1925; Show i McKay, 1969), naknadna istraživanja u ovoj tradiciji su direktnije istakla temeljni značaj društvenog organizovanja za efikasnost zajednica sa urbanim socijalnim mrežama. U pionirskom članku (Kasarda i Janowitz, 1974) su razvili "sistemski" model socijalne dinamike zajednice u kojoj su blisko prijateljstvo i srodstvo sagledani kao ukorenjeni i povezani u stambenu stabilnost, pri čemu se hipotezira značaj i snaga susedstva (Kasarda i Janowitz, 1974; Sampson, 1988). Oslabljene tradicionalne socijalne veze u gradovima jačaju svoju posredničku ulogu u prevazilaženju strukturalnih nedostataka, sa jedne strane, i kapaciteta zajednice za neformalnu društvenu kontrolu, sa druge strane, i to preko uspostavljanja gradskih socijalnih mreža kao nove socijalne infrastrukture. Kroz tako uspostavljenu socijalnu infrastrukturu, gradske zajednice realizuju potencijal za samo – regulaciju. U sistemskom prikazu, snaga i povećanje gustine mreže povećavaju kapacitet zajednice za efikasnu neformalnu kontrolu. Kritika modela "kulturnih devijacija" tvrdi da snažne interpersonalne komunitarne veze nisu kompatibilne sa opozicionim i nekonvencionalnim normativnim orijentacijama koje podstiču kriminalitet

³ Prepoznavanje potencijala za socijalno učenje u širenju problematičnog ponašanja kod pojedinih sistemskih teoretičara može se sagledati kao ekološki uslovljena varijanta šireg modela "kulturne transmisije" (Sutherland, 1966). Sadržaj originalna perspektiva kulturne transmisije je fokusirana na prevalencije stavova, normi i vrednosti (manifestovanih kao "definicija" situacije) koje favorizuju kršenje zakona. Taj model, i tradicija "subkulturalnih modela" ne ističe socioekonomski kontekst kao izvor kulturnih orijentacija (Matsueda, 1988). Subkulturalna orijentacija je široko usmerena na prevalencije i snagu organizacija koje podržavaju prokriminalne obrasce. Kriminal se hipotezira kao porast kulturnih orijentacija koje podržavaju kriminalnu aktivnost i time je pojačano šire.

(Kornhauser, 1978). Shodno tome, komšijske mreže bi trebalo da zadrže svoje regulatorne potencijale mimo socijalnih uslova. Samson i kolege (Sampson i Groves, 1989; Sampson, Raudenbush i Earls, 1997) tvrde da različite dimenzije društvenog organizovanja zajednice mogu da doprinesu kontroli kriminaliteta, uključujući prevalenciju, gustinu mreža srodstva, prijateljstva i poznanstva i stepen učešća u organizovanju zajednice. Ovi faktori doprinose pojavi socijalne kohezije (tj. solidarnosti i međusobnom poverenju između stanovnika u zajednici). Zauzvrat, socijalno kohezivna susedstva promovišu efektivnu neformalnu društvenu kontrolu kriminaliteta. Sistemski model se preklapa sa porastom literature o društvenom kapitalu i isticanju pozitivne uloge mreže veza u podsticanju društvene kontrole (Coleman, 1990). Jednom uspostavljena solidarnost i međusobno poverenje kod stanovnika u susedstvu ukorenjeni u guste i preovlađujuće mreže uvek se mogu aktivirati u naporima društvene kontrole (na pr. praćenje lokalne omladine). Učestvovanje u zajednici i poverenje u efektivnost neformalne socijalne kontrole usklađeno je sa strukturom socijalnih veza. Zagovornici systemske perspektive ne ukazuju direktno na potencijalne interakcije između dimenzija društvene organizacije, međutim, model implicira da mreža može da olakša neformalnu socijalnu kontrolu kroz promovisanje transfera relevantnih informacija za socijalnu kontrolu i kroz vrstu očekivanja koju neguju stanovnici zajednice. Njihov zaključak je da je uticaj gradskih društvenih mreža na kriminalitet narastajuće negativan sa povećanjem socijalne kohezije. Jak doprinos i uključenost u stvari zajednice vode jakim društvenim vezama u okviru kojih se konflikt rešava na mnogo mirniji način u poređenju sa zajednicama sa slabim socijalnim vezama. Pri tome se cena rešenja konflikta smanjuje i efikasnije se rešava veći broj konflikata.

Socijalna kohezija na koju upućuju ovi izveštaji, ipak se, prema nekim autorima, smanjuje kada se povećava populacijski protok jer gustina i intenzitet protoka negativno utiču na mogućnost da se upoznaju drugi iz okruženja i interveniše u slučaju aktivnosti koje izazivaju problem. Time objašnjavaju zašto ima više kriminaliteta u većim gradovima, i nalaze da veće zajednice imaju tranzitni i anonimni karakter koji reducira socijalnu koheziju (Glaeser and Sacerdote, 1999). To svojstvo većih gradskih zajednica umanjuje snagu socijalnih sankcija koje suzbijaju kriminalitet, što rezultira njegovim porastom. Meta koju su pogađale kritike systemske teorije odnosi se na njenu nemogućnost da objasni istrajnost kriminala u naizgled društveno organizovanim urbanim zajednicama (Bursik i Grasmick, 1993; Horowitz, 1983).

Studije uticaja susedskih društvenih mreža nisu dosledno izvedene kada je u pitanju pozitivan uticaj mreža na smanjenje stope kriminaliteta, niti su

mreže (kao element strukturnih karakteristika okruženja) prikazane kao posrednik sa značajanim i neupitnim uticajem na kriminalitet, kao što je to slučaj sa uticajem siromaštva. Ovi nedostaci doveli su neke istraživače do potrebe da razmotre alternativne mehanizme povezivanja susedskih strukturalnih nedostataka sa kriminalitetom, pri čemu, većina naročito uvažava kulturne transmisije kriminalnih tendencija.

Rizici individualnih gubitaka usled učestvovanja u kriminalnim aktivnostima (gubitak reputacije, posla, razvodi i sl.) odražavaju odnos u kome više društvenog kapitala u individualnom posedu povećava cenu učestvovanja u kriminalitetu, što, sa druge strane, smanjuje verovatnoću angažovanja u kriminalnim aktivnostima (Williams and Sickies, 2002). Neki teoretičari ukazuju da je oportunističko ponašanje jedan od problema velikih gradova, gde pojedinci ređe bivaju stalno naseljeni, a urbana anonimnost štiti kriminalce od socijalne stigme (Glaeser i Sacerdote, 1999). Alternativni pristup zastupa teoriju zasnovanu na argumentaciji da zločin smanjuje uticaj društvenog kapitala (Rosenfeld, Messner i Baumer, 1999). Ovi autori ističu povezanost teorije socijalne dezorganizacije, teorije rasula i lišavanja kao mogućnost objašnjenja veze između društvenog kapitala i nasilnog kriminaliteta. Različite teorije ukazuju na različite mehanizme povezanosti. Prema društvenoj teoriji dezorganizacije, slaba socijalna kontrola oštećuje sposobnost grupe da se organizuje u samozaštiti, izaziva široko nepoverenje i sumnju i, na taj način, stvara situaciju povoljnu za pljačkaški kriminalitet (vidi: Bursik i Grasmick, 1993). Premeštanjem naglaska na lično ponašanje, teorija anomalije predviđa da se ljudi u sredinama koje nemaju jak moralni poredak ponašaju egoistički i da su spremni da iskoriste druge (anomično okruženje), socijalno poverenje pada, a kriminalitet i nasilje se intenziviraju (vidi: Rosenfeld i Messner, 1998). Na kraju, prema teoriji lišavanja, nedostatak društvenog kapitala treba posmatrati kao svaki drugi oblik resursa u oskudici (kao što su nezaposlenost i nedostatak obrazovanja) koji sprečava članove društva da dođu do ostvarivanja svojih zajedničkih ciljeva. Jedan od najvažnijih ciljeva je mirno rešavanje sukoba i kontrola predatorskog ponašanja.

NEGATIVNI ASPEKTI URBANOG DRUŠTVENOG KAPITALA

Analiza odnosa između društvenog kapitala i kriminaliteta suočava se sa kontradiktornom pojavom da društveni kapital može da povećava stopu kriminaliteta. Antagonistički efekat društvenog kapitala na kriminalitet poklapa se sa diskusijom o postojanju negativnog društvenog kapitala. U

određenim situacijama, jače socijalne interakcije omogućuju pojedincima koji su uključeni u kriminalne aktivnosti da lakše razmene informacije i znanja koja se tiču vršenja kriminalnih radnji. Na taj način, tesne socijalne relacije mogu olakšavati uticaj kriminalaca na druge članove zajednice i podsticati sklonost ka kriminalitetu i nasilju. "Uspešni" kriminalci kroz duboke veze sa članovima zajednice postaju društveni uzori i promovišu sklonosti ka kriminalitetu. Ta perverzna socijalna interakcija može biti osnovni uzrok inercije stope kriminaliteta u gradovima SAD (Glaeser, Sacerdote i Scheinkman, 1996). Rubio u analizi uloge kartela droge i gerilskih bandi u Kolumbiji dolazi do istog zaključka (Rubio, 1997). Osim toga, kohezija unutar međusobno zaraćenih kriminalnih grupa može pogoršati tenzije između njih, smanjiti njihovu sposobnost da postignu kompromise, a zatim, povećati ukupni porast nasilja u društvu. Na sličan način, društveni kapital pojačava unutargrupni identitet i koordinaciju koji zauzvrat promovišu grupno neprijateljstvo (Durlauf, 1999). Ta pojava je formalizovana kroz koncept polarizacije. Stepenn polarizacije se definiše kao stepenn razdvajanja između velikih i interno homogenih grupa.

Ovaj ambivalentni efekat društvenog kapitala na kriminalitet, koji ide i u pravcu smanjivanja i povećavanja stope kriminaliteta, u teoriji se rešava isticanjem razlike između povezujućeg (*bonding*) i premošćujućeg (*bridgining*) društvenog kapitala. Zajednice u kojima preovlađuje povezujući društveni kapital nisu efikasne u kreiranju neformalne socijalne kontrole u suzbijanju kriminaliteta, za razliku od grupa sa razvijenim premošćujućim ili spajajućim (*linking*) društvenim kapitalom.

Postoji pokušaj da se ovi, naizgled, kontradiktorni efekti društvenog kapitala pomire razlikovanjem načina na koji se ponašaju članovi određene grupe od ponašanja na nivou celokupnog društva. Kada je koncentrisan u posebnim grupama, kao što su bande, etnički klanovi, zatvorena naselja, društveni kapital može negovati i promovisati kriminalno ponašanje i kriminalne vrednosti. Kada je reč o društvu uzetom u celini (u koje su uključene i specifične grupe), visok nivo društvenog kapitala pozitivno utiče na rešavanje društvenih konflikata, neguje individualne i kolektivne akcije rešavanja sukoba i sprečava predatorska ponašanja. Ukratko, dok društveni kapital na nivou celog društva smanjuje stopu kriminaliteta i nasilja, grupno specifični društveni kapital može da ga promovise (Lederman, et. al. 2001). Grupno specifični društveni kapital može imati različite loše efekte na lokalnom nivou. On osujećuje sastanke zajednice, sprečava pojedince (posebno žene) da idu na posao i tako proširuju svoje društvene veze, povećava stopu napuštanja škola (pogotovo kada su u pitanju dopunske i večernje škole) i smanjuje pokrivenost zdravstvenim uslugama. Nizak stepenn

društvenog odvrtaćanja od ulaska u kriminalnu aktivnost povezan je sa povećanjem čiste dobiti od kriminalne aktivnosti jer je moralni prag zajednice niži od procenjenog dobitka (posebno u uslovima niskog fizičkog i humanog kapitala).

Mada su potencijalne mane društvenog kapitala priznate u literaturi o kriminalitetu, ovaj fenomen nije empirijski istražen. Primena testa alternativne perspektive gradskog kriminaliteta⁴ naglašava napetost između dva izvora društvenog kapitala – socijalne mreže (veze i razmene između komšijskog stanovništva) i socijalne kohezije (uzajamnog poverenja i solidarnosti) koja se reflektuje na susedsku društvenu kontrolu. U istraživanju o negativnim aspektima urbanog društvenog kapitala (Browning et al., 2000), polazi se od tvrdnje da ova dva izvora društvenog kapitala pružaju potencijalni izvor društvenog kapitala za prestupnike. Društvena kohezija povećava dostupnost društvenog kapitala za počiniocce krivičnih dela. Time se osporavju teorije koje su isključivo fokusirane na blagotvorne efekte društvenog kapitala, tretirajući društveni kapital kao resurs ukorenjen u društvene strukture sa širokim spektrom korisnih rezultata⁵. Jake socijalne mreže ojačavaju kapacitet socijalno kohezivne zajednice za širenje kontrole štetnih ponašanja, dok, u isto vreme potencijalno omogućavaju da se ona šire u teško ugroženim i socijalno izolovanim zajednicama (Wilson, 1996, 1998). Wilson ukazuje da su najugroženija ona naselja u kojima "nisu samo deca u opasnosti zbog nedostatka neformalne društvene kontrole, već su u nepovoljnom položaju zbog toga što društvene interakcije među susedima teže da budu ograničene na one aktere čije veštine, stilovi, orijentacije i navike nisu pogodni za promovisanje pozitivnih društvenih ishoda" (Wilson, 1998: 6). To znači da gustina mreže ne garantuje i adekvatan kapacitet konstitutivnih aktera da mobilišu mrežu u sprečavanju kriminalnih aktivnosti. Guste socijalne mreže mogu funkcionisati u pravcu promocije kriminaliteta kada su druge dimenzije društvene organizacije (npr. zajednički priloz, neformalna kontrola i konvencionalne norme) slabe ili ih nema.

Centralna pretpostavka mešovitog sistemskog modela je da su konvencionalne i kriminalne organizacije u osnovi nespojive. Gde je

⁴ Test alternativne perspektive je primenjen na podacima dobijenim iz istraživanja: "Project on Human Development in Chicago Neighbourhoods Community Survey" Bryk, Anthony, Stephen W. Raudenbush, and Richard T. Congdon, Jr., 1996. *Hierarchical Linear and Nonlinear Modeling with the HLM/2L and HLM/3L Programs*. Chicago: Scientific Software International, Inc.

⁵ Na primer, u pogledu detinjstva i adolescentskog ishoda, društveni kapital je pretpostavljen kao nešto što neguje efikasnu socijalizaciju mladih u okviru porodice (Hagan, Macmillan, i Uheaton, 1996; Parcela i Menaghan, 1994), škole (Coleman, 1988, Coleman, 1995), etničke zajednice (Džou Bankston, 1996), i susedstva (Sampson, Morenoff, Grofovi, 1999).

konvencionalna organizacija jaka, opozicione normativne orijentacije su manje rasprostranjene i manje je verovatno da se prevedu u devijantno ponašanje. Gde je konvencionalna društvena organizacija slaba, devijantno orijentacije su u prilici da se neometano šire. Primeri ovog pristupa su sadržani u literaturi o uličnim bandama (Venkatesh, 1997). U izrazito nepovoljnim kontekstima, bande su hipotezirane kao substitut za porodicu (Vigil, 1988), obrazovanje, socijalizacijske institucije (Moor, 1978; Padilla, 1992) i normativne sisteme (Taylor, 1990).

Mreže će verovatno biti narastajuće negativno povezane sa kriminalitetom u uslovima višeg nivoa društvene kohezije (u skladu sa originalnom sistemskim modelom) i narastajuće pozitivno vezane za kriminalitet na nižim nivoima društvene kohezije. Problem koji ostaje nerešen vezan je za diferenciranje društvenog kapitala prema tipu povezanosti aktera i ocenjivanja efekata koje različiti tipovi društvenog kapitala imaju na kriminalitet. Protivurečnost se sastoji u tvrdnji da visok stepen kohezivnosti u isto vreme utiče na smanjenje stope kriminaliteta, ali sa druge strane, kao karakteristika vezujućeg (bonding) tipa društvenog kapitala predstavlja potencijal za pervertiranje u negativni društveni kapital.

Da bi prevazišao ovu protivurečnost Portes primenjuje konceptualni okvir koji klasifikuje tipove društvenog kapitala na osnovu izvora iz kojih se generiše (Portes 1998). On ističe tri vrste društvenog kapitala kao relevantne: prva potiče od recipročne razmene između aktera pri čemu su transakcije bazirane na održivoj normi reciprociteta, drugi izvor društvenog kapitala se može naći u povezujućoj solidarnosti i altruističkim osećanjima usmerenim prema članovima određene grupe (ovaj odnos je zasnovan na subjektivnom osećanju lojalnosti zasnovanom na članstvu u grupi) i treći izvor društvenog kapitala potiče od spontanog (neisforsiranog) poverenja koje u kontekstu grupe obezbeđuje da se davaoci namiruju od strane drugih članova grupe (npr., kroz društvenu saglasnost), pre nego od primaoca. Za razliku od ograničene povezujuće solidarnosti razmena na bazi neisforsiranog povratnog poverenja je instrumentalno motivisana, i ne zasniva se samo na altruističkim osećanjima. Razlika postaje relevantna u diskusiji o dve osnovne funkcije društvenog kapitala u kontekstu susedstva (1) kao izvora društvene kontrole, i (2) kao izvora mrežom posredovane koristi. Društveni kapital koji doprinosi susedstvu na osnovu društvene kontrole najčešće proizlazi iz ograničene povezujuće solidarnosti i neisforsiranog, spontanog poverenja (Portes, 1998). S obzirom na povezujuću solidarnost, osećaj kolektivnog identiteta može da doprinese osećanju vezanosti za okolinu i ono će prevagnuti u korist doprinosa komšiluka društvenoj kontroli nezavisno od koristi koje imaju individualni akteri.

U skladu sa sistemskom tačkom gledišta, mrežno- posredovana razmena ohrabruje razvoj povezujuće solidarnosti i spontanog poverenja. Mreža se proširuje izvan bliske rodbine i prijatelja unutar komšiluka i osnova za kolektivnu društvenu organizaciju se razvija. Kroz vanfamiljarne socijalne razmene akteri razvijaju tekuće obaveze i očekivanja, poverenje i zajedničke normativne orijentacije. Akteri koji su primarno bili slabo povezani, spajaju se kroz kontakte sa osnovnom grupom koju karakteriše bliskost i na taj način jača efikasnost zajednice. Povezujući akteri grade most između susedskih grupa koji ima vitalnu ulogu u spajanju inače nepovezanih stanovnika i obezbeđivanju strukturne osnove za razvoj široko raširenog poverenja i solidarnosti (vidi Bursik i Grasmick 1993; Granovetter 1973). Moglo bi se zaključiti, da povezujući kapital postupno prelazi u premošćujući i na taj način širu zajednicu čini efikasnom i kohezivnom na bazi poverenja i reciprociteta, čuvajući je od zloćudnog dejstva povezujućeg društvenog kapitala (amoralna familijarnost).

Ipak, iako socijalna kohezija može nastati kao nusprodukt mrežne gustine i recipročne razmene, to nikako nije neizbežan ishod. Neposredna korist od recipročne razmene uključenih aktera može imati malo direktnog uticaja, pa čak može inhibirati efikasnost susedske kohezije i napore društvene kontrole. Tekuće društvene razmene zahtevaju samoodržive norme reciprociteta između zainteresovanih strana. U kontekstu visoko ograničenih i segmentiranih obrazaca interakcije, gusta mreža i recipročna razmena mogu samo pojačati odsustvo unakrsnih veza grupe (Bursik i Grasmick 1993). Štaviše, veza između recipročnih razmena i socijalne kohezije maskira potencijalne tenzije između ovih izvora društvenog kapitala. Portes primećuje da "društveni kapital u obliku društvene kontrole može izazvati sukob sa mrežno posredovanim benefitom, a to se ogleda upravo u mogućnosti da se zaobiđu postojeće norme "(Portes 1998: 15). Kada je u pitanju kriminalitet, izrazito guste veze i učestalost razmene u nekim naseljima povećavaju verovatnoću povezanosti dozvoljenih i nedozvoljenih mreža što dovodi do akumulacije društvenog kapitala za prestupnike. Guste mreže mogu da inhibiraju socijalnu kontrolu, kao i reakcije koje uključuju formalne vlasti. Kako se širina društvenih mreža uvećava, na nju razapinjuće deluju višestruko prijateljstvo i srodstvo grupa u susedstvu, dok se socijalna kohezija i zalihe dostupnog društvenog kapitala za kriminalne učinioce istovremeno povećavaju. Druga stvar koju treba istaći je, da potencijalni prestupnici mogu proizvesti društveni kapital putem razmene pogodnosti koje pruža ilegalna aktivnost sa konvencionalnim članovima zajednice. Banditske aktivnosti i nezakonita prodaja droga, na primer, nude alternativne izvore prihoda za pojedince koji se pridržavaju zakona, ali saraduju sa članovima bandi, pri čemu im društveni kapital garantuje bezbednost. Tako razmena

postaje usmerena ka akumuliranju društvenog kapitala koji uključuje konvencionalne stanovnike i njihovu toleranciju za pristupstvo kriminaliteta. Prednosti prisvajanja i proizvodnje društvenog kapitala mogu ići daleko u zaštiti kriminalno orijentisanih stanovnika iz susedstva nasuprot naporima društvene kontrole šire zajednice. Pregovaračka ravnoteža nastaje iz svojevrsnog prožimanja nezakonitih aktivnosti i konvencionalnih organizacija koje su usmerene ka kontroli nasilja.

U ovom slučaju, društveni kapital nastaje kao vanmrežno posredovana transakcija između kriminalnih i nekriminalnih stanovnika i sukobljava se sa društvenim kapitalom koji nastaje prvenstveno iz susedske solidarnosti i poverenja (usmerenih ka socijalnoj kontroli kriminaliteta). Gusta mreža istovremeno doprinosi i razblažuje regulatorni uticaj socijalne kohezije, čuvajući određeni nivo kriminalnih aktivnosti u komšiluku. Važan zaključak je da su pojmovi "kriminalne" i "konvencionalne" organizacije kompatibilni. Drugačije rečeno, gusta mreža razmene i poverenje podržavaju kolektivno poverenje i neformalni društveni nadzor kriminaliteta, dok u isto vreme, pružaju mogućnosti za strateško korišćenje te organizacije od strane prestupnika. Kriminalne aktivnosti gotovo parazitski zavise od konvencionalne društvene organizacije i odgovarajuće dostupnosti raspoloživih proizvoda društvenog kapitala. Shodno tome, pregovaračko koegzistencijski model podrazumeva da postoji jedinstven pozitivan uticaj guste mreže i recipročne razmene na susedski kriminalitet samo ukoliko je socijalna kohezija poboljšana konvertovanjem povezujućeg društvenog kapitala u premošćujući ili spajajući društveni kapital.

REZULTATI NEKIH RELEVANTNIH ISTRAŽIVANJA

Istraživanje pod nazivom "Da li društveni kapital reducira kriminal" sprovedeno u Italiji (*Does social capital reduce crime?* Buonanno i saradnici, 2006) analizira efekte civilnih normi u odnosu na stope različitih vrsta kriminaliteta. Kroz uticaj koji imaju na poverenje i ekonomski razvoj civilne norme mogu podići očekivanja koja se odnose na učestvovanje u kriminalitetu, ali mogu, takođe, povećati mogućnost da ono bude praćeno osećanjima krivice i stida. Asocijacijske mreže mogu uvećati povratak ne-kriminalnim aktivnostima i povećati mogućnosti njihovog otkrivanja, ali mogu omogućiti i komunikacijske kanale za kriminalce. Empirijska sagledavanja tih efekata sadrže ozbiljne probleme endogeniteta, ne uključujući varijable i greške merenja. U ovom istraživanju se ispituju provincijski (istorijskim razvojem uslovljeni) nivoi varijacija u sferi civilnih normi i asocijacijskih mreža u Italiji i njihov efekat na stope kriminaliteta. Istraživanje je fokusirano na imovinski kriminalitet, zbog toga što je taj kriminalitet u većoj

meri zavisan od ekonomske motivacije, nego što je to slučaj sa nasilnim kriminalitetom. Mada su socijalne karakteristike u Italiji često posebna obeležja pojedinih gradova, provincijska diferencijacija je najznačajnija varijabla u proučavanju društvenog kapitala u toj zemlji. Ovo je prvo istraživanje koje se bavi uticajem društvenog kapitala na kriminalitet u odnosu na ispoljene razlike između provincija.

Radi se o proceni efekata različitih dimenzija društvenog kapitala (kulturne i rekreativne asocijacije, dobrovoljne asocijacije, donacije krvi i učestvovanje na referendumu) na stope kriminaliteta (lopovi, provalnici, kradljivci kola). Rezultati ovog istraživanja pokazuju da društveni kapital nije povezan sa provalnicima, da je pozitivno i značajno povezan sa lopovima i da je značajno negativno povezan sa kradljivcima automobila. Da bi se ublažile moguće izostavljene varijable iscrpno su kontrolisane demografske i socio-ekonomske varijable kao što su: mladi muškarci uzrasta između 15-25 godina, stopa urbanizacije, GDP per capita, stopa nezaposlenosti, procenat populacije sa visokom školom, stopa carinjenja, dužina pravosudnih procesa, raširenost organizovanog kriminaliteta i makro regionalne osobenosti. Glavni rezultat je potvrdio da društveni kapital nema značajne efekte na obične lopove i provalnike, ali je negativno i značajno povezan sa kradljivcima automobila.

Nalazi istraživanja ne sugerišu jasnu i nedvosmislenu vezu između društvenog kapitala i kriminaliteta. Izveštavane stope su niske i variraju suštinski između vrste kriminaliteta i provincija, a pokazuju se kao ekstremno visoke samo u slučaju auto-lopova. To implicira da podaci i izveštaji o lopovima i provalnicima nisu pouzdani i komparativni širom provincija. Pretpostavlja se da je stopa prijavljivanja veća u provincijama gde je prisutan viši nivo društvenog kapitala (što se objašnjava vezom društvenog kapitala i većeg poverenja u policiju i institucije). U tom slučaju stope kriminaliteta mogu izgledati više u provincijama gde je prisutan veći nivo društvenog kapitala zbog toga što su tamo veće stope izveštavanja i prijavljivanja kriminalnih dela.

Iako istovremeno visoko pristupstvo asocijacijskih mreža i kriminaliteta može da implicira da strategija korišćena u istraživanju ne može da reši probleme endogeniteta, ona donekle može da reši pitanje obrnute uzročnosti. Kada se povežu sa istorijskim podacima dobrovoljne asocijacije izražavaju negativan i značajan uticaj na kriminalitet, isto kao kulturne i rekreativne asocijacije. Civilne i altruističke norme i asocijacijske mreže značajno redukuju kriminalitet. Da bi potvrdili taj zaključak italijanski istraživači su ispitivali velike varijacije socijalnih karakteristika kroz italijanske provincije, pristupačnost istorijskih podataka koji su korišćeni

kao instrumenti, i koristili visok i geografski stabilan izveštaj o određenim formama imovinskog kriminaliteta kao i broj određenih kontrolnih varijabli. Utvrđeno je da nema apriornog i čistog uticaja društvenog kapitala na stopu kriminaliteta. Pokazano je da na generalnom nivou značaj imaju kriminalne specifičnosti vezane za vrstu kriminaliteta.

Ipak, krajnji rezultati impliciraju da politika promovisanja socijalnih normi i asocijacijskog života ima blagotvoran uticaj na smanjenje kriminaliteta. Socio-kulturne intervencije mogu biti uspešno implementirane sa tradicionalnim antikriminalnom politikom baziranom na kaznenim merama. Zaista, u nekim slučajevima kažnjavanje izaziva veću korupciju, pre nego niži kriminalitet, kao što je to slučaj u nekim italijanskim provincijama. Ova empirijska studija podržava ideju da u takvim slučajevima ima smisla boriti se sa dubokim socijalnim korenima kriminaliteta, pored represivnog, i na društveno specifičan i osmišljen način.

Holandsko istraživanje pod nazivom "Uticaj društvenog kapitala na kriminal: Iskustvo Holandije" (The Impact of Social Capital on Crime: Evidence from the Netherlands, Akçomak, 2008) polazi od pretpostavke da se neformalna socijalna kontrola pojavljuje kao mogućnost podizanja poverenja među građanima, sposobnost grupa da realizuju kolektivne ciljeve i da sredinu u kojoj žive oslobode od pogubnog prisustva kriminaliteta. Neformalna socijalna kontrola ne zamenjuje formalne institucije i regulaciju koje sprečavaju i kažnjavaju kriminalitet (policija i sudstvo), već doprinosi efikasnosti borbe protiv kriminaliteta, pre svega, delujući u pravcu razvijanja altruističkog ponašanja (uključenost u društveno staranje i dobrovoljne doprinose različitih donacija), participacije u aktivnostima koje služe društvu. Ovakav pristup se zasniva na tezi da su prisutnost i angažovanost u civilnom životu povezani sa višim nivoom društvenog kapitala. Prisustvo društvenog kapitala se, u skladu sa tim, meri sledećim indikatorima: dobrovoljnim učešćem u humanitarnom radu, izlaženjem na glasanje, dobrovoljnim davanjem krvi⁶. Odsustvo društvenog kapitala se meri indikatorima kao što su razvodi i populacijska heterogenost, što holandsku studiju razlikuje od drugih u ovoj oblasti. Društveni kapital se tretira kao latentna konstrukcija i forma čiji se obim analizira na osnovu njegovih glavnih komponenti. Pretpostavka istraživanja je da socijalne devijacije reflektuju niži stepen društvenog kapitala. Analiza pokazuje da je društveni kapital, bilo da je prikazan

⁶ U Holandiji ne postoje novčane nagrade za bilo koju donaciju krvi, tako da se sugerise da u holandskom slučaju donacija krvi ima čist humani efekat. Dobrovoljni davaoci krvi se uzimaju kao mera za društveni kapital.

individualnim indikatorima ili indeksom, važna determinanta kriminaliteta i posle kontrole drugih kovarijanti. Takođe, i ovo istraživanje dolazi do značajnih zaključaka o istorijskoj uslovljenosti različitih opština u smislu populacijske heterogenosti, religije i obrazovanja i uticaju datog stanja na formiranje aktuelnog društvenog kapitala. U skladu sa Tabelini (2005) i Akocmak i ter Weel (2006) tvrde da istorija opština pre jednog veka ima značajan uticaj na postojeće verovanje u društveni kapital. Ta saznanja otkrivaju da prosečno standardna devijacija rasta društvenog kapitala može reducirati stopu kriminaliteta za 0.32 posto, a društveni kapital objašnjava oko deset procenata totalne varijacije stope kriminaliteta. Oni ističu da važan problem većine istraživanja društvenog kapitala pati od pitanja uzročnosti. Istraživački zaključak je da je društveni kapital pozitivna suma fundirana na istorijskim institucijama. Institucije koje promovišu formacije društvenog kapitala u prošlosti pozitivno su povezane sa aktuelnim nivoom društvenog kapitala. Na kraju, viši nivo socijalnog kapitala sada, rezultat je niže stope kriminaliteta. Populacijska heterogenost, doprinos religije u humanom i socijalnom angažmanu i obrazovanje u prošlosti značajni su za društveni kapital u sadašnjosti (Tabellini, 2005; Akcomak and ter Weel, 2006).

Populacijska heterogenost je faktor koji reducira društveni kapital i ona može da bude uzrok neostvarenih društvenih ciljeva. Efekti rasne ili etničke heterogenosti u socio-ekonomskim ishodima su dobro dokumentovani u literaturi. Pokazano je da heterogenost ima efekat na korupciju (Mauro, 1995), rentijersko ponašanje, nizak obrazovni domet (Easterly and Levine, 1997) i smanjen obim javnih dobara (Goldin i Katz, 1999). Tvrđenje holandskog istraživanja su da etnički i religiozni heterogenitet može biti rezultat okolnosti u kojima formalne i neformalne institucije nisu obavezujuće. Ova tvrdnja je na liniji literature koja povezuje heterogenost i društveni kapital u širem smislu.⁷

U američkom istraživanju sprovedenom u 39 zemalja, kako razvijenih, tako i onih u razvoju, analiziran je empirijski efekat nekih najčešće korišćenih pokazatelja društvenog kapitala. To su prevalenca poverenja između članova zajednice, učešće u dobrovoljnim svetovnim i verskim

⁷ Na primer, Eastly and Levine (1997) i Alesina, Baqir and Easterly (1999) tvrde da etnička fragmentacija može uvećati polarizaciju u zajednici i izazvati teškoće u obezbeđivanju javnih dobara kao što su javno obrazovanje, biblioteke, i kanalizacioni sistemi. Kao što je već pokazano kod Gradstein and Justman (2000, 2002), efekti obrazovanja su značajni za društveni kapital, zato što je obrazovanje jedan od važnih instrumenata socijalizacije, gradi zajedničke norme i organizuje interakcije između članova zajednica koji mogu biti različiti na osnovu kulture, religije, ili etničkih linija.

organizacijama i njihov uticaj na učestalost nasilnih krivičnih dela (zavisna promenljiva je nacionalna stopa ubistva sa predumišljajem). Specifičnost problema su potencijalno suprotna dejstva grupne specifičnosti i šire društvene zajednice kada je u pitanju društveni kapital. Glavni rezultat istraživanja (*"Does social capital matter"*, 2002) ističe da samo komponenta društvenog kapitala merena poverenjem pripadnika zajednica ima značajan efekat na smanjenje učestalosti nasilnih krivičnih dela. Rezultati u vezi sa merenjem efekata drugih pokazatelja društvenog kapitala na kriminalitet su prilično nejasni. Razlog može biti kombinacija ograničenih uzoraka, nemogućnost da se u potpunosti kontrolišu obrnute uzročnosti, i najverovatnije, suprotni efekti društvenog kapitala šireg društva i specifičnih grupa na nasilnički kriminalitet. Konačno, u radu se takođe smatra i potvrđuje da povećanje nejednakosti prihoda i pad privrednog rasta dovodi do visoke stope nasilnih krivičnih dela. Prema terenskoj studiji, nejednakosti prihoda, rast BDP – a, kao i kvalitet policije i pravosudnog sistema su najvažnije odrednice učestalosti nasilnog kriminala.

Glavni zaključak je da prevalenca poverenja između članova zajednice ima značajan i snažan efekat smanjenja učestalosti nasilnih krivičnih dela. Uticaj drugih pokazatelja društvenog kapitala na nasilni kriminalitet, posebno u slučaju promenljivih vezanih za religiju, nije jasan. Religioznost (samozvan značaj religije u svakodnevnom životu pojedinca) i prisustvo crkve, razlikuje se kod rezultata dobijenih sa različitih uzoraka i pokazuje specifičnost vezanu za pojedine zemlje ili pojedine religije. U slučaju društvenog kapitala, promenljive koje odražavaju uključivanje u društvene organizacije, odnosno stope članstva i učešća u dobrovoljnim društvenim organizacijama izražavaju kombinaciju dva faktora. Prvi je, nemogućnost da se u potpunosti izoluju njihove egzogene komponente i samim tim, pravilno proceni njihovo dejstvo na nasilni kriminalitet. Drugi, a možda i najvažniji, faktor koji stoji iza dvosmislenog efekta društvenog kapitala na stopu nasilnog kriminaliteta je činjenica da stopa članstva i učešća u dobrovoljnim društvenim organizacijama odražava društveni kapital i posebnih grupa i celog društva.

Zaključno rečeno, društveni kapital posebnih grupa ima potencijal da poveća nasilni kriminalitet, dok drugi tip društvenog kapitala koji se generiše na nivou celog društva deluje u pravcu smanjivanja stope kriminaliteta.

REFERENCE

- (1) Akçomak, S. & Weel, Bas ter, (2008) "The Impact of Social Capital on Crime: Evidence from the Netherlands," UNU-MERIT Working Paper Series 042, United Nations University, Maastricht Economic and social Research and training centre on Innovation and Technology.
- (2) Brehm, J. and Wendy R. (1997) "Individual-Level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital." *American Journal of Political Science* 41: 999-1023.
- (3) Buonanno, P., Montolio, D., Vanin, P. (2006) Does Social Capital Reduce Crime? Università di Padova e Pompeu Fabra University of Barcelona October 2006, Working Paper N.29
- (4) Browning, R.C., Dietz, R., Feinberg, L. S.(2000) "Negative" Social Capital and Urban Crime:A Negotiated Coexistence Perspective, URAI Working Paper No. 00-07, November
- (5) Coleman, J. (1994) "A Rational Choice Perspective on Economic Sociology." Pp. 166-180 in *The Handbook of Economic Sociology*, edited by Neil Smelser and Richard Swedberg. New York City, NY: Russell Sage
- (6) Glaeser, E., Bruce S. and Jose, A. S. (1996) "Crime and Social Interactions." *Quarterly Journal of Economics* 111: 507-548.
- (7) Fukuyama, F. (1995) "Social Capital and the Global Economy." *Foreign Affairs* 74: 89-103
- (8) Lederman, D., Loayza, N. and Menéndez, A. M. (2002) Violent Crime: Does Social Capital Matter? Economic Development and Cultural Change, *Chicago Journals*, 50:509–539, April
- (9) Morenoff, J. Sampson, R., Raudenbush, S. (2001) Neighborhood Inequality, Collective Efficacy, and the Spatial Dynamics of Urban Violence, Population Studies Center for Social Research Report University Michigan No. 00-451
- (10) Snell, C. (2001) *Neighborhood structure, crime, and fear of crime: testing Bursik and Grasmicks neighborhood control theory*, By LFB Scholarly Publishing, LLC
- (11) Siisainen, M. (2000) Two Concepts of Social Capital Burdieu vs. Putnam, The Third Sector: For What and for Whom? Paper presented at ISTR, *Fourth International Conference*, Trinity College, Dublin, Ireland
- (12) Paras, P. (2003) Unweaving the Social Fabric:The Impact of Crime on Social Capital, *USMEX 2003-04 Working Paper Series*, Originally prepared

- at the conference on "Reforming the Administration of Justice in Mexico" at the Center for U.S.-Mexican Studies, May 15-17, 2003.
- (13) Pattillo-McCoy, M. (1999) *Black Picket Fences: Privilege and Peril Among the Black Middle Class*. Chicago:University of Chicago Press.
 - (14) Portes, A. (1998) Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology *Annual Review of Sociology*, Vol. 24. pp. 1-24.
 - (15) Putnam, R. (1993) *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press
 - (16) Wilson, W. (1998) *When Work Disappears: New Implications for Race and Urban Poverty in the Global Economy*, CASEpaper Centre for Analysis of Social Exclusion CASE/17 London School of Economics, November

SOCIAL CAPITAL AND CRIME

The concept of social capital has in recent decades been brought into connection with crime research. Relation between these two social phenomena is complex therefore we must consider them through their mutual interaction. Some aspects of social capital have shown a significant impact on decreasing of crime rate, with taking into account the differences in correlation between various indicators of social capital and specific crime forms. Results of empiric research have confirmed the significance and positive effects of social capital to decreasing of criminal choices, but also opportunities, to use social capital, in certain circumstances, capital as the means for promoting and intensifying of criminal behavior.

KEY WORDS: social capital / crime / trust / voluntary associations